

SZÖLLŐSY ANDRÁS

(1921–2007)

Jól ismerte, de nem szerette ezt a várost. Nem érezte jól magát benne – mint annyi minden másban, ebben is zavarta a szabályosság álcáját öltő rendezetlenség, a hamisság, az ízlés hiánya, a gondatlanság és a gondozatlanság. Inkább szomorúan, mint dühödten beszélt ilyesmiről. Nem ország ez, nem város ez, szokta volt mondani, meggyőződéssel és őszinte fölindulással – nem lehet itt élni. Nem bírta elviselni minden számára fontos érték visszavonhatatlan pusztulását. Mégis itt maradt – bár otthonának sosem érezte igazán. Csak éppen nem lehet *kétszer* emigrálni. Persze Kolozsváron sem maradhatt – de az életét meghatározó döntés következményei elől nem menekülhetett. Talán Itália lett volna az egyedüli hely, ahol valóban élni szeretett volna; bizonyára megteremthette volna hozzá ottani egzisztenciáját, de mégis Budapestet választotta: a francia, olasz, német, román kultúrához kötődve is, nem engedte el az anyanyelve, a gyűlölve szeretett magyar kultúra. Hiába tudta könyv nélkül a magyar költészetet, több ezer, több tízezer verssort (ugyanígy persze franciát, olaszt, románt, latint is...), s bár e tudás ugyanígy, mindig vele maradt volna, bárhol lett volna is, bármilyen körülmények között (mint utolsó éveiben, depressziósan álmatlan éjszakákon, mikor órákon át vég nélkül mondta magában legkedvesebb költőinek költeményeit), nem tudott elszakadni innen: ragaszkodott a környezethez, a maguk köré teremtett, könyvekkel bélelt-védett világhoz, amely végül valóban élhető világot jelentett számára, albumokkal s lemezekkel, szótárakkal s lexikonok hosszú sorával. De talán több volt nosztalgianál, mikor zeneakadémiai órára behozta valamelyik olasz kisváros utcáit s főleg tereit ábrázoló képeit: nézzük meg, igen, *ez* város, mert itt minden szervesen illeszkedik egymáshoz – mert *él*.

Azt hiszem, kevesen gyűlölték nála jobban a műemlékvédelmet, álságos rekonstrukcióját valami elmúlnak, pláne valami soha-úgy-nem-voltak – pedig ha valaki, ő igazán szerette a valódi művészetet, tárgyiasult formáiban. De csak akkor, ha valamiképp az élet részévé vált, az egyén életének vagy bármilyen kisebb-nagyobb közösség életének részévé. Ahogy Róma is épült, évezredekén át – *abban* nincs hiba; a múltat s a megemésztett kultúrákat csak úgy szabad használni, ahogy a Bernini rajza nyomán faragott elefántos obeliszka a Piazza della Minerván.

Pesszimista volt, talán rosszkedvű – de sohasem kedvetlen; soha nem veszítette el az érdeklődését semmi új iránt. Még akkor sem, ha úgy érezte: valami nem az ő világa már, nem zárkózott el tőle, megpróbálta megismerni és megérteni akkor is, ha úgy gondolta, hogy foglalkoznia egy újabb generációnak kell már vele. Minőségérzéke

tévedhetetlen volt, akkor is tisztában volt valaminek az értékével, ha nem tudta megszeretni, s akkor is, ha a benne lakozó szeretet valaki vagy valami iránt nem engedte, hogy kíméletlen kritikáját mindenkor ki is mondja.

Kíméletlen csak önmagával szemben volt. Saját műveit csaknem mindig kritikával szemlélte – egy időben megadatott ugyan számára az igazi siker, s ha tudott is ennek örülni, mintha önvédelemből igyekezett volna független maradni tőle. Túlságosan jól ismerte és szerette a zenetörténetet ahhoz, hogy meg ne tanulja és alkalmazza magára nézve is a mértéket; ő nem ennél vagy annál akart jobb lenni, hanem létrehozott művét *szerényen* csak a legnagyobbakhoz mérte, mondván, egy sincs köztük olyan, amelyeneket Mozart írt. Nyilván tisztában volt valódi értékükkel, s bízott abban, hogy nem az ő dolga lévén megítélni őket, mások csak kijelölik majd helyüket az egyetemes zenetörténetben. Tudnia kellett, hogy jó és fontos, amit ír, még akkor is, ha voltaképpen daczból és dühből lett nagy zeneszerző. Sikerült kihozni a sodrából, szinte belekényszeríteni abba, hogy a kor magyar zeneszerzésének egyik meghatározó alakja legyen: kollégái cinikusan megfosztották volna jogvédős *pontjaitól* s így megélhetésétől, mondván, hogy már évek óta csak alkalmazott zenét ír; erre mérgében megírta III. CONCERTÓ-ját, amely egyszerre a legjobbak egyikévé tette, s meghozta számára a világhírt. Azt szokta volt mondani, hogy (legutolsó két darabja kivételével) nem írt művet jószántából, belső késztetését követve, hanem csak megrendelésre, felkérésre, penzumot teljesítve. Neki nincs „mondanivalója” vagy „üzenete” – ő megtanult s tud darabokat írni, s ha szükség van rá, nem csinál mást, mint teszi a dolgát. Öncsalás? – meglehet: az is.

Meglehetően kerek mégis a már évekkal ezelőtt lezárt életmű. Nem lezárult, hanem ő vetett véget neki: utolsó darabjába már úgy fogott bele, hogy megmondta, ez után már nem komponál többé. Igaz, rosszul látott, nehezen tudta a szisztémába írni a hangjegyeket; de még inkább igaz lehet, hogy végiggondolva zeneszerzői munkáját, úgy érezte, elvégezte mindazt, amit akart és tudott, az a problematika pedig, ami külső megbízatásoktól stimulálva ugyan, mégis folytonosan foglalkoztatta, végérvényesen egy másik korszakhoz tartozik. Úgy értelmezte, hogy olyan helyzetben találja magát, mintha egy „második emigráció” előtt lenne; kiszabadulva a Kodály-iskola zenei hatása alól, s megeremtve saját világát, nem érzett már kedvet és energiát ahhoz, hogy egy újabb váltáson munkálkodjék. Ritka következetességgel dolgozott, bámulatosan tiszták a darabjai – összeteveszethetetlenek és eredetiek. Nincs bennük felesleges mozzanat, s kimondható, hogy egyetlen darabja sem melléktermék, nem másodlagos, és nem lehet elsiklani felettük.

Bizonyára bántotta, hogy keveset játsszák – s boldog volt, ha (ritkán) jó, neki tetsző előadásban hallotta egy-egy kompozícióját. De egyetlen lépést sem tett azért, hogy valamelyiket másorra tűzesse bárkivel is. És bántotta persze, hogy neve kikopóban van a Bartók-

kutatás közkeletűvé vált rövidítései közül; még ha tudta is, hogy minden tudományos munka sorsa végső soron az avulás, a lecserelődés; ideig-óráig a BÖI-t üti majd még föl az érdeklődő, s az Sz.-számokra hivatkozik, hogy majd azután egy darabig a BBI és a BB-számok utasítsák filológiai munkásságának eredményeit a tudománytörténet lapjaira – míg azokat is elemésztí a következő generációs feledés.

*

Mindig volt kutyájuk. Korábban németjuhász, majd amikor úgy érezték, nincs már erejük egy farkaskutyakölyök neveléséhez, egymást követték az újfundlandik és a skót juhászok. Felváltva mindig: Juli vagy Cili. Egyéniség mindegyikük – még ha az eggyel korábbi kutya nevét kapták is. Mikor valamelyik elpusztult, szinte már aznap kiválasztották az új kutyakölyköt, aki azonnal megkapta azt a szeretetet, amely addig fenntartás nélkül az elődé volt. S szóval is kimondatott a folytonosság e fura megőrzésének oka (amit lehet, hogy kevesen osztanának, de számukra valamiért a továbbélésben segített): egy kutya – talán – *pótolható*, az ember nem. Az évek óta magányosan élő Szöllősy András utolsó kutyáját pár héttel halála előtt kellett eltatni. Pótolható-e valami – egyáltalán?

Wilheim András

A folyóirat a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma,
a Nemzeti Kulturális Alapprogram
és a Tiara Rt. támogatásával jelenik meg

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

nka

Nemzeti Kulturális Alap

TIARA